

MUPPETEK AZ ARANY VÉCÉN

Elfriede Jelinek A királyi úton című darabjának részlete elé

2016. november 8.: a pankrátor befutott. És vele a politikai pankráció is mint műfaj. Nem mintha nem lett volna már ilyen, nem mintha nem volna rajta kívül ma is még jó pár ilyen, de hát egy nagybirodalom feje helyén egy pankrátor, egy pánkrata, egy omnipot, vagy majdnem az, mégiscsak különös csillagállás az úgynevezett demokráciák korában. Egy ingatlan-mogul, egy realitísó-fő, egy szépségkirálynőválasztó-fejedelem a trónon, ez a sokakat elborzasztó fordulat egyedül a pénzpiacot nem rendítette meg, sőt azóta is egész jól van, bármennyiszer tenyerel vagy trappol is bele a különféle kereskedelmi rendszerekbe a Fehér Ház új ura, akihez pozitív mítosz, a Midász király legendája látszik tapadni, akár csak az új Midász fejéhez a kacsasárga hajkorona: minden arannyá válik, amihez hozzáér. Tudom, pont fordítva, de mégis: ha a pénzüvilág nem szavazná meg neki immár több mint harminc éve a mentőhiteleket, új Midászunk rég eltűnt volna a süllyesztőben. Így viszont, hogy a Deutsche Bankkal az élen kihúzták az összes szarból, úgy értem csódból, menthetetlen gazdagságra ítélték, és ezzel behúzták a csóbe: azóta rendíthetetlenül hisz a saját „bukhatatlanságában”. Arany vécén ül reggel, arany tollal piszkálja a foga közé szorult aranymorzsákat, arany ajtón lép ki az arany szalonba, hogy aranymondásait arany mikrofonba kürtöltesse, vagy leül aranyfoteljébe, és lepötyögi 200 karakteres arany-tvítjeit azzal az arany kezével.

Aznap, hogy Trump trónra ült, Elfriede Jelinek is nekiült, hogy darabot írjon róla. A parvenü giccsvilág, amit az új Midász maga köré épített, a pénzzel és ragyogással kibélelt üresség, az új király fejéből áradó aranygőz vagy aranyfüst valóságos mákonyként hatott az írói fantáziára. A darab vélelmezhető színhelye tulajdonképpen a választás éjszakája, illetve a beiktatás napja, de csak mint háttérkulissza, amelyre a szöveg utal, a szöveg, amely megint csak egy monstre komédia – nemcsak közvetítője, hanem létrehozója, elsődleges teremtője, primus movense. Szereplők nincsenek, legalábbis néven nevezve, egyénítve pedig főleg nem, Trump neve egyszer sem hangzik el, ugyanakkor folyamatosan róla van szó, közvetlenül vagy közvetve. Minden meg nem nevezett szereplő Jelineknél vak: vagy vak jós (látnok), vagy vak király. A középponti királyfigura tartalmazza a Trumpén kívül Oidipusz történetét, alakját is. A klasszikus görög tragédia mint előkép és fenyegetés nehezedik a mai világra. A kettő egybeolvasztása ugyanakkor komikai lehetőségek végtelen sorát jelenti. Trump, aki láthatóan megrekedt a narcisztikus ösztön-én színtjén, a saját Ödipusz-komplexusát éli a darabban, azon próbál túljutni: ez az egyik szál. A másik a világ vaksága, a vak tanácsadók, a vak táborkok és így tovább. Mindenki másképp vak, illetve mástól vak: a királyt az önimádat vakítja meg, a királyra szavazó munkásosztály a pénzügyi válságba vakult bele, egyszerűen nem lát maga előtt jövőt, ezért kénytelen a neki jövőt ígérőnek vakon hinni, vakon bizalmat szavazni. Persze ez sem menti meg az újabb csalódástól. Mondhatnánk azt is, hogy a világrendszer (a kapitalizmus) vak, és a darabban ez vastagon benne is van. Benne vannak az ingatlanfejlesztő elnök korábbi viselt dolgai, maffiakapcsolatai, a Trump Tower építése körüli botrányok, a golfpályákkal kapcsolatos adócsalások, a nőügyei, a hazudozásai. *A királyi úton* (Am

Königsweeg) ugyancsak az Oidipusz-történetre támaszkodó, visszatérő motívuma a „megbékítő áldozat”, ez az ambivalens intézmény, amely a szétszakadt társadalmak egymásra találását szolgálja a közös ellenség, a bűnbak személyében. Jelinek minden kulturális toposzt ironikusan használ, ezt is; részben a történelmi munkásosztály feláldozását érti rajta, részben a király személyét (Trumpét), aki óhatatlanul magára húzza az emberek ilyen olyan indulatait, és maga is könnyen céltáblává válhat – idővel. Jelinek mélységes öniróniával szerepelteti önmagát a darabban, illetve a szerzőnő személyét, aki mintegy párbajt vív a királlyal, és legalább ilyen mély öniróniával és önkritikával illeti a ballib értelmiséget (maga is közéjük tartozik), amely egy ideje már nem tud hozzászólni a világ dolgaihoz, nincs érvényes és hatásos mondanivalója. A darab szerint új korszak kezdődött 2016. november 8-án és a korábbi nem fog visszatérni.

A szerzői utasítás szerint a színpadi megszólalókat Muppet-show-szerű figurák játszószák, a közismert Miss Röfi, Breki és a többiek. A muppetek a mi posztfaktuális világunk (elő)hírnökei. Az itt olvasható szemelvény a darab első harmadának második fele. A szöveget kénytelen voltam itt-ott megjegyzetelni, hogy az utalások érthetővé váljanak.